

Nr 213.

Godkänd av första kammaren den 24 maj 1923.

Godkänd av andra kammaren den 25 maj 1923.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.

(Sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 6.)

Till Konungen.

Genom en den 2 februari 1923 dagtecknad proposition, nr 40, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; och

2) lag innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

Föreliggande lagfråga förelåg till behandling jämväl vid 1922 års riksdag. De av Eders Kungl. Maj:t då i proposition nr 241 framlagda förslagen till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag ävensom till lag innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken blevo antagna av andra men ej av första kammaren, i anledning varav frågan om lagstiftning i ämnet för nämnda riksdag förföll.

De nu föreliggande lagförslagen avvika från föregående års förslag därutinnan, att den i fjolårets förslag till behörighetslag upptagna be-

stämmelsen, att kvinna icke skulle kunna innehava diplomatisk eller konsular tjänst icke influtit i årets förslag. Dessutom hava föreslagits ändrade bestämmelser i fråga om tidpunkten för lagarnas ikraftträdande. Medan enligt fjolårsförslaget lagarna skulle träda i kraft vid viss, numera förfluten tidpunkt, ifrågasättes nu, att med ikraftträdandet skulle anstå till dag, som Konungen med riksdagen bestämmer. Såsom framgår av föredragande departementschefens yttrande i statsrådet vid lagförslagets remitterande till lagrådet den 13 januari 1923 är avsett, att lagarna skulle träda i kraft, sedan frågan om de kvinnliga statstjänstemännens löne- och pensionsförhållanden vunnit sin lösning, vilket beräknas komma att ske vid 1924 års riksdag.

Såsom skäl att redan nu företaga behörighetslagen till behandling och avgörande har departementschefen framhållit, att även om med lagens antagande förbindes angivna förbehåll om ikraftträdandet, ett sådant beslut dock ägde en principiell betydelse, som icke finge underskattas, i det att därmed toges ett klart och bestämt steg till infriande av det ord, som tidigare givits genom grundlagsändringen i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. Att mellan frågan om behörigheten att innehava statstjänst och omförmälda ekonomiska spörsmål skulle råda ett ovillkorligt samband, som skulle utesluta möjligheten eller lämpligheten av deras behandling vid skilda tidpunkter, kunde icke med fog göras gällande. För egen del ville departementschefen fastmera av rent sakliga skäl se en bestämd fördel däri, att den förstnämnda frågan erhöle sin lösning oberoende av en blivande löne- och pensionsreglering. I det läge, vari denna fråga befunne sig, borde det icke ifrågasättas, att vid behörighetsområdets fastställande de ekonomiska synpunkterna skulle vara de i första hand bestämmande. Dessa synpunkter torde ej heller i någon högre grad behöva inverka på beslutet i behörighetsfrågan, ty även om avgörandet beträffande avlöning och pensionering skulle komma att gå ut på en lägre avlöning för kvinnor än för män eller på en tidigare inträdande pensionsålder och därmed högre pensionsavgifter för kvinnor, kunde häri knappast ligga något giltigt skäl att i avbidan på ett slutligt ordnande av dessa spörsmål uppskjuta frågan, vilka tjänster skulle kunna innehavas av kvinnor. På sätt av riksdagsutskottet 1922 framhållits, torde behörighetslagens antagande i av departementschefen nu föreslagen ordning komma att underlätta den pågående utredningen rörande de kvinnliga statstjänarnas avlönings- och pensioneringsförhållanden.

De av departementschefen anförda synpunkterna finner riksdagen för sin del övertygande. Det lär icke med fog kunna göras gällande, att ett ställningstagande till spörsmålet om vilka statstjänster, som skola

öppnas för kvinnor, skulle bliva beroende på, huru de kvinnliga tjänst-
innehavarnas avlönings- och pensioneringsförhållanden komma att ordnas.
De rent statsfinansiella synpunkter, som böra anläggas vid bedömande
av sistnämnda spörsmål, kunna nämligen icke bliva avgörande för frågan,
till vilka statstjänster tillträde över huvud skall beredas kvinnor.

Även om, i enlighet med lagrådets uttalande, bestämmelsen om
behörighetslagens trädande i kraft icke utan stöd av särskilda över-
gångsstadganden kan anses medgiva, att lagen skulle kunna bliva gäl-
lande vid olika tider beträffande skilda kategorier av statstjänare, och
lagen således böra träda i kraft på en gång för statsförvaltningen i dess
helhet, lärur lönerregleringssynpunkt något hinder för en dylik anord-
ning ej möta. Den relation mellan manliga och kvinnliga befattnings-
havares löner och pensioner, som kan komma att bliva gällande för de
s. k. nyreglerade verken, kan nämligen även läggas till grund för en
löne- och pensionsreglering för kvinnliga befattningshavare vid verk, som
kvarstå på det äldre lönesystemet d. v. s. numera i huvudsak landsstaten
och undervisningsväsendet. Emot ett dylikt provisorium kunna ej an-
föras betänkligheter av det slag, som i fjolårets utskottsutlåtande fram-
fördes emot den provisoriska löne- och pensionsreglering, som då var
ifrågasatt, och som innebar, att de kvinnliga befattningshavarna under
provisoriet skulle tillerkännas den för manliga tjänstemän bestämda
lönen och sedermera vid den slutliga regleringen eventuellt få vidkännas
en löneminskning.

Då man för övrigt för behörighetslagens antagande ej torde böra
avvakta den tidpunkt, då lönerreglering enligt det nya lönesystemet
genomförts inom hela statsförvaltningen, lärur det, även om med behörig-
hetsfrågans prövning finge anstå till 1924 års riksdag, likväl bliva nöd-
vändigt att på de områden, för vilka nyreglering då ännu icke genom-
förts, bestämma de kvinnliga tjänstemännens löner på sätt nyss antytts.

Riksdagen kan således icke ur nu anförda synpunkter finna skäl för
ett uppskov med behörighetslagens antagande.

Å andra sidan tala, såsom departementschefen i sitt återgivna ut-
talande till statsrådsprotokollet framhållit, starka skäl för att redan nu
behörighetsfrågan vinner sin lösning. Det måste nämligen givetvis under-
lätta den pågående utredningen av löne- och därmed sammanhängande
frågor, om det område, för vilket löne- och pensionsregleringen skulle
komma att gälla, blivit på förhand bestämt.

Riksdagen vill också framhålla betydelsen av att de kvinnor, som
nu förbereda sig för anställning i statens tjänst, så snart som möjligt
erhålla vetskap om vilka befattningar, som framdeles skulle stå öppna

för dem. Till dess deras utbildning hunnit avslutas, lär säkerligen löne- och pensionsfrågan hava vunnit sin lösning och därmed även tiden för lagens ikraftträdande hava inträtt. Att kvinnor, som utbildat sig för en viss befattning, skulle på grund av uppskov med lagens ikraftträdande kunna bliva avstängda från levnadsbanor, där de väntat finna sin utkomst, synes riksdagen näppeligen vara att befara.

Vad angår behörighetslagens innehåll kan riksdagen i huvudsak ansluta sig till det kungliga förslaget. På de av departementschefen anförda skäl finner riksdagen sålunda riktigt, att även den diplomatiska banan öppnas för kvinnor. Däremot har riksdagen icke kunnat undgå att i viss mån dela den tveksamhet, som i åtskilliga fall kommit till uttryck beträffande lämpligheten av att kvinna nu erhåller tillträde till domartjänster, enkanterligen sådana, med vilka är förenad skyldighet att utöva ordförandeskap i häradsrätt. För riksdagen äro härvid praktiska synpunkter bestämmande. Särskilt måste enligt riksdagens mening beaktas de förhållanden, under vilka förordnande att såsom vikarie förvalta häradshövdingämbete för närvarande meddelas i vårt land. På sätt i propositionen erinrats, har någon kortare tids tjänstgöring för hållande av ting å landet kommit att ingå såsom ett led i den juridiska utbildningen icke blott för blivande domare utan även för många, som senare ägna sig åt administrativ tjänstgöring eller privat verksamhet såsom advokater och affärsjurister. Fullgjord tingstjänstgöring gäller i ett flertal fall såsom kompetensvillkor för administrativa befattningar eller betraktas för dessa, liksom ej sällan inom nyssnämnda slag av privat verksamhet, såsom en värdefull merit.

Under nu berörda förhållanden har det icke kunnat undvikas, att den ordning, i vilken ordförandeskapet i våra häradsrätter i stor utsträckning utövas, blivit i vissa avseenden mindre tillfredsställande. Då unga jurister regelmässigt redan ett par år efter avslutade universitetsstudier erhålla förordnande att förvalta domarämbete, måste härav följa, att denna viktiga och maktpåliggande uppgift ofta kommer att handhavas av personer, vilka icke äro i besittning av nödig erfarenhet och vilkas lämplighet för domarvärvet icke blivit med tillräcklig noggrannhet prövad. Att vidsträcktare möjlighet kunde beredas till en dylik prövning och ett mer omsorgsfullt urval bland aspiranterna till ifrågasvarande domarförordnanden, är ett länge erkänt önskemål. Detta blir särskilt framträdande, då nu ifrågasättes, att även kvinnor skulle kunna bekläda domartjänster. Även om det enligt riksdagens uppfattning är befogat att bortse från de invändningar av övervägande principiell natur, vilka från åtskilliga håll anförts mot denna reform, synes vid det praktiska

utförandet av densamma en viss varsamhet vara av nöden. Med hänsyn till de brister, som vidlåda det nuvarande systemet i fråga om lantdomarförordnanden, vill det förefalla mindre lämpligt att omedelbart och utan varje förbehåll medgiva tillämpning av behörighetslagens allmänna likställighetsregel även på detta område. Med denna uppfattning har riksdagen ansett en utväg böra sökas att möjliggöra en särskild prövning, huruvida lantdomarförordnande bör kunna meddelas kvinna. Detta syfte kan enligt riksdagens mening vinnas på det sätt, att Eders Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att meddela särskilda föreskrifter i fråga om villkoren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet; och har riksdagen i enlighet härmed ansett sig böra föreslå, att till behörighetslagens 2 § skall fogas ett särskilt moment av nyss angivna innehåll.

I fråga om den närmare innebörden av en dylik bestämmelse har riksdagen utgått från att det bör tillkomma Eders Kungl. Maj:t att efter hovrätternas hörande fastställa de regler, som härutinnan kunna vara påkallade. Några mera bestämda direktiv i detta avseende anser riksdagen icke lämpligen nu böra från dess sida angivas. Riksdagen vill i detta sammanhang blott erinra, att gällande domsagostadga uppställer som villkor för behörighet att förvalta häradshövdingämbete — förutom viss levnadsålder hos aspiranten — att denne fullgjort viss tjänstgöring i hovrätt, större rådhusrätt eller domsaga. Enligt riksdagens uppfattning bör det särskilt komma under övertvägande, huruvida fullgörande av viss tjänstgöring i hovrätt eller rådhusrätt må förutom viss tids tjänstgöring i domsaga för kvinna utgöra en förutsättning för behörighet att hålla allmänt tingssammanträde.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen tillkännagiva, att riksdagen, som icke kunnat i oförändrat skick godkänna Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, för sin del antagit följande förslag till

1:o) L a g

innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Med upphävande av vad i lag eller särskild författning finnes stridande mot här nedan givna bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

I fråga om behörighet att innehava statstjänst skall med de undantag, i denna lag angivas, kvinna vara likställd med man.

Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

2 §.

1 mom. Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

2. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

3. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

4. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

5. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

6. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

2 mom. *Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet.*

3 §.

I fråga om behörighet att innehava allmänt uppdrag, vilket icke är att hänföra till statstjänst, skall kvinna vara likställd med man; dock

må, där med sådant uppdrag är förenat åliggande, vilket enligt 2 § utgör hinder för kvinna att innehava statstjänst, uppdraget icke innehavas av kvinna.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

2:o) Lag

innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

Häri genom förordnas,

att vad i 1 kap. 6 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för män att hava säte i domstol skall äga motsvarande tillämpning ifråga om kvinnor samt om män och kvinnor, vilka äro i skyldskap eller svågerlag, som där sägs, så ock att samma hinder skall gälla för äkta makar;

att vad i 13 kap. 4 § rättegångsbalken sista punkten stadgas angående jäv emot domare i hovrätt skall gälla jämväl där make eller maka, dotter eller sonhustru i underrätten dömt;

samt att vad i 15 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för någon att vara fullmäktig på grund av skyldskap eller svågerlag med den, som i rätten domare sitter, eller på grund av att make sitter i rätten, skall äga motsvarande tillämpning jämväl när domaren är kvinna.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

Stockholm den 25 maj 1923.

Med undersätlig vördnad.
